

➔ **Inzicht in het onzichtbare in het riool**
Anja Derksen (AD eco advies)

Kennis- en netwerkbijeenkomst
indirecte lozingen voor
waterschappen

27 juni 2024

27/6
2024

A decorative graphic on the right side of the slide features a dynamic splash of blue water. Overlaid on this splash are two overlapping circles with dark blue outlines. The upper circle contains the text '27/6' and '2024'. The lower circle is partially obscured by the water splash. In the bottom left corner, there are two light blue wavy lines.

Programma 27 juni 2027

- 13:00 Opening - Maarten Claassen (dagvoorzitter)
- 13:10 Inzicht in het onzichtbare: introductie - Bert Palsma (STOWA)
- 13:20 Gezichtspunt Unie van Waterschappen – Willem Wensink (Unie van Waterschappen)

Ervaring, kennis en inzichten uit de praktijk van het waterschap

- 13:30 Hoe kom je tot een effectieve integrale aanpak? - Fabi van Berkel, KWR
- **13:50 CSI in het riool: op zoek naar bronnen van PFAS in het influent van rwzi Lelystad - Anja Derksen, AD eco advies**
- 14:10 Leerpunten pilot grip op indirecte lozingen Noorderkwartier - Robin Bos (HHNK)
- 14:30 Bronaanpak: terug naar de bron bij Aa en Maas - Janneke Snijders (Aa en Maas)
- 14:50 Pauze
- 15:05 In gesprek over inzichten, behoeften en samenwerking
- 16:10 Afsluiting en borrel in Bar Beton
- 17:00 Einde

Ministerie van Infrastructuur
en Waterstaat

CSI in het riool: op zoek naar bronnen van PFAS in het influent van rwzi Lelystad'

Bijeenkomst 'Inzicht in het onzichtbare in het riool', 27-06-2024

Anja Derksen, AD eco advies

Inhoud

Aanleiding en doel

Opzet studie

Uitvoering vooronderzoek

Ervaringen en conclusies

Opzet casestudie

Aanleiding en doel

Aanleiding

Onderzoek PFAS in rwzi's (STOWA rapport 2021-46):

- Groot aantal potentiële bronnen, niet allemaal goed in beeld
- PFAS wordt niet of nauwelijks verwijderd in rwzi's
- In veel gevallen toename precursors en/of stabiele PFAS (C4 – C8)
- Zonder emissiereductie precursors wordt emissiereductie van PFOS en PFOA (beiden ZZS) lastig!
- Bronaanpak nodig!

Bij rwzi Lelystad verhoogde PFAS concentraties (vooral PFOS) én veel potentiële bronnen

Doel project

- Onderzoek naar de aard, omvang en bronnen van precursors
- Vaststellen geschikte methode voor bemonstering en analyse van PFAS precursors in rioolsysteem
- Opsporen bronnen voor PFAS precursors door meting op strategische plekken in riool
- Pilot bij rwzi Lelystad vormt blauwdruk (proof-of-principle) voor onderzoek bij andere rwzi's

Opzet studie

Opzet (globaal)

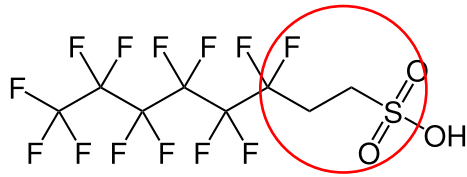
- Vooronderzoek naar geschikte bemonsteringsmethoden en analysemethoden
- In twee meetronden op strategische plekken PFAS meten in rioolsysteem (steeds verder inzoomen op haarvaten)
- Koppelen aan inventarisatie van bedrijfsactiviteiten
- Reduceren aantal potentiële bronnen
- Resultaten startpunt voor gesprek met bedrijven

Fase	Stap	
I	1	Plan van Aanpak
II	2	Vooronderzoek
	3	Tussenrapportage
III	4	Meetronde 1
	5	Meetronde 2
	6	Eindrapportage

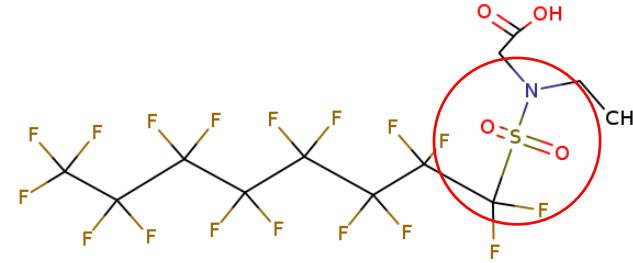
Waarom rwzi Lelystad?

- Vooronderzoek naar Zeer Zorgwekkende Stoffen (ZZS)
  - Op terrein rwzi vijf apart bemonsterde aanvoerstrengen uit vijf deelgebieden
  - In twee deelgebieden verhoogde PFOS concentraties gemeten (één continue, één in pieken)
  - In beide deelgebieden veel potentiële bronnen voor PFAS (dus bron lastig op andere wijze aan te wijzen)
- In studie naar PFAS in rwzi's forse toename PFOS en precursors in effluent

PFAS en PFAS precursors

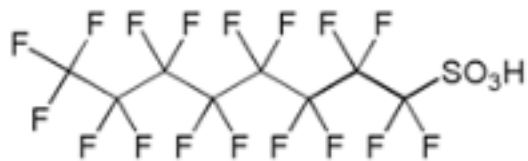

6:2 FTS

N-EtFOSAA

Precursors: (on)volledig gefluoreerde 'staart',
verschillende 'kop', stikstof, sulfaat o.i.d. ingebouwd
Daardoor afbreekbaar

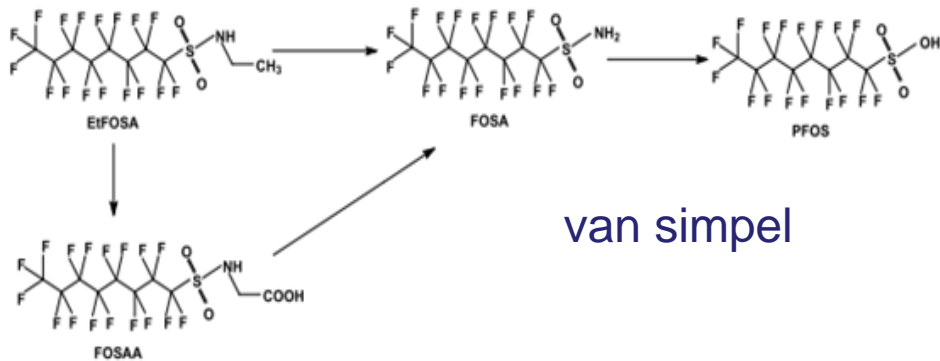
PFOS

PFOA

Stabiele PFAS: koolstofketen met volledig gefluoreerde 'staart', verschillende 'kop'
Door volledige bezetting met fluor zeer slecht afbreekbaar

Afbraak van precursors

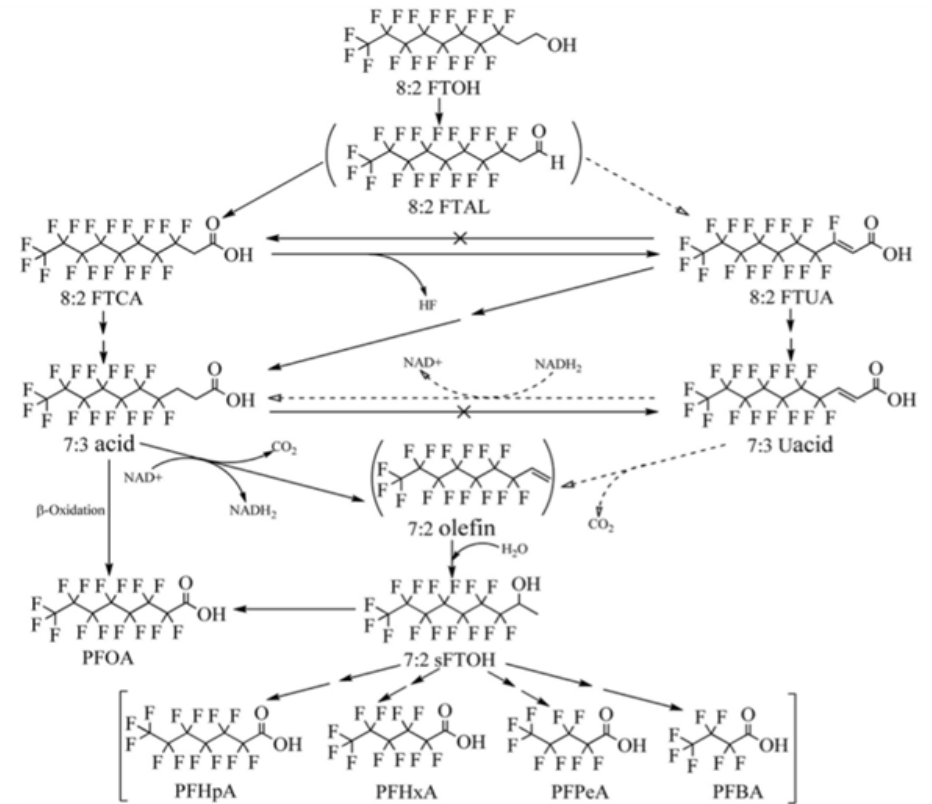

van simpel

In alle gevallen worden uiteindelijk stabiele PFAS met korte koolstofketens gevormd!

NB Géén vorming PFAS in rwzi of milieu, wel omzetting van de ene PFAS naar de andere PFAS (van niet geanalyseerd naar geanalyseerd)

Zonder emissiereductie van precursors wordt emissiereductie van stabiele PFAS heel moeilijk!

tot erg complex

Opzet en uitvoering vooronderzoek

Vooronderzoek bemonstering en analyse

- Vooronderzoek naar geschikte methode voor bemonstering en analyse van PFAS precursors in rioolsysteem
- Uitdagingen:
  - Hoe representatief monster in rioolsysteem nemen (veel vervuiling, wisselende afvoer)?
  - Stroomopwaarts soms maar enkele cm water in rioolbuis
  - Toegankelijkheid riool / mogelijkheden tot plaatsen bemonsteringsapparatuur
  - Hoe (on)bekende precursors in beeld krijgen?
- Idealiter toepassing passive samplers en een goedkope screeningsmethode
- Combinatie riool, passive samplers en screeningsmethode voor PFAS precursors nog niet eerder toepast!

Onderzoeksvragen vooronderzoek

1. Welke type passive sampler leent zich het best om PFAS(-precursors) in riolering te meten?
2. Hoe lang moet een passive sampler in het afvalwater blijven om een representatief beeld te geven van de hoeveelheid PFAS(-precursors)?
3. Welke analysemethoden geven een betrouwbaar resultaat?
4. (Welke methode is het meest kostenefficiënt?)

Bemonsteringsmethoden

Selectie passive samplers o.b.v.:

- Eerdere positieve ervaringen met het meten van PFAS(-precursors)
- Commerciële beschikbaarheid (dus geen samplers die nog in de experimentele fase zitten)
- Afmetingen van de sampler (niet te groot i.v.m. ophoping van vuil achter de sampler)
- Robuustheid van de sampler

Analysemethoden

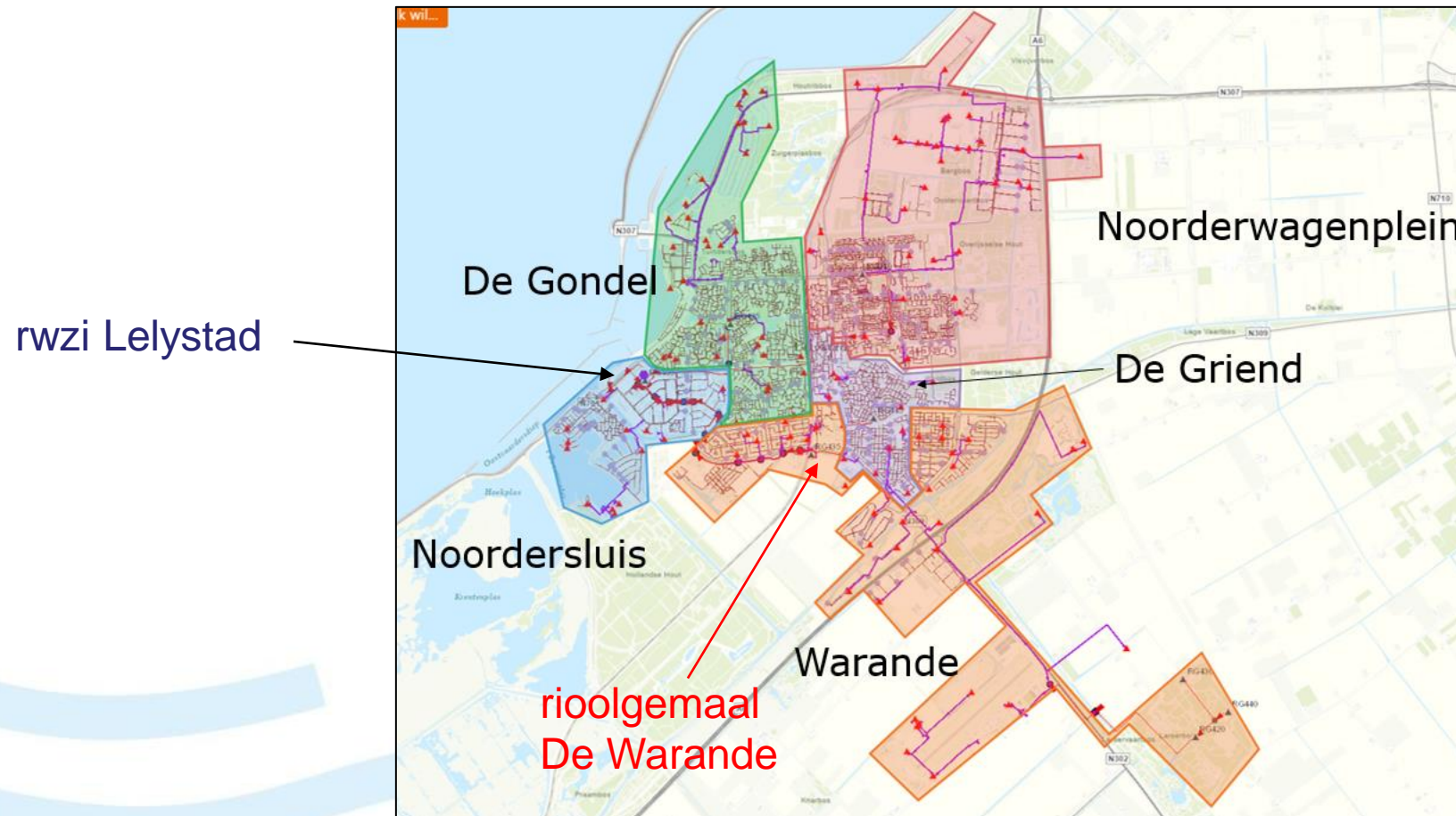
4 typen analyses:

- Standaardpakket PFAS: 42 individuele verbindingen, maar ontbreken veel PFAS(-precursors)
- EOF/AOF: een maat voor de totale hoeveelheid organisch gebonden fluor in het monster (niet persé PFAS)
- TOP-analyse: indicatieve maat voor de totale hoeveelheid precursors in het monster (14 stabiele PFAS vóór en ná oxidatie)
- PFAS-calux assay: geen chemische analyse maar een biologische effectmeting (op schildklierhormoonhuishouding)

SGS Antwerpen (enige met alle chemische analyses) & BDS (PFAS-calux)

Locatie

Bij rioolgemaal De Warande

Type monsters

Plaatsen monsterkast

Plaatsen passive samplers

Uithalen passieve samplers
(gelukkig een uitzondering...)

Ervaringen en conclusies

Ervaringen

Veel uitdagingen:

- Alles is nieuw, zeker in combinatie en in riool
- Samplers met gewenst adsorptiemateriaal niet kant en klaar te koop
- Leverancier wilde aanvankelijk niet leveren wegens achtergrondniveau PFAS in adsorptiemateriaal (voor ons doel niet heel erg)
- Gebrek aan ervaring en werkruimte voor prepareren en later extractie samplers
- Lab levert standaard hoge rapportagegrens: extra begeleiding en aandacht nodig
- Onduidelijkheid over interpretatie TOP-analyse: veel overleg met lab
- Onderbezetting / uitval / niet afgestemde vakanties diverse partijen

Conclusies: welke bemonstering en analyse?

- Passive samplers zijn geschikt voor bemonstering PFAS
- WAX sampler presteert beter dan HLB
- Blootstellingsduur van 7 dagen voldoet (n.b. langer niet getest)
- EOF/AOF/TOP niet geschikt (te hoge rapportagegrenzen)
- PFAS-calux geeft altijd een signaal én pikt de aanwezigheid van precursors op
- Standaard analyses geschikt, maar nemen nauwelijks precursors mee
- Voor casestudie WAX sampler, standaard analyse (ter ref) en PFAS-calux

Opzet casestudie

Casestudie (1)

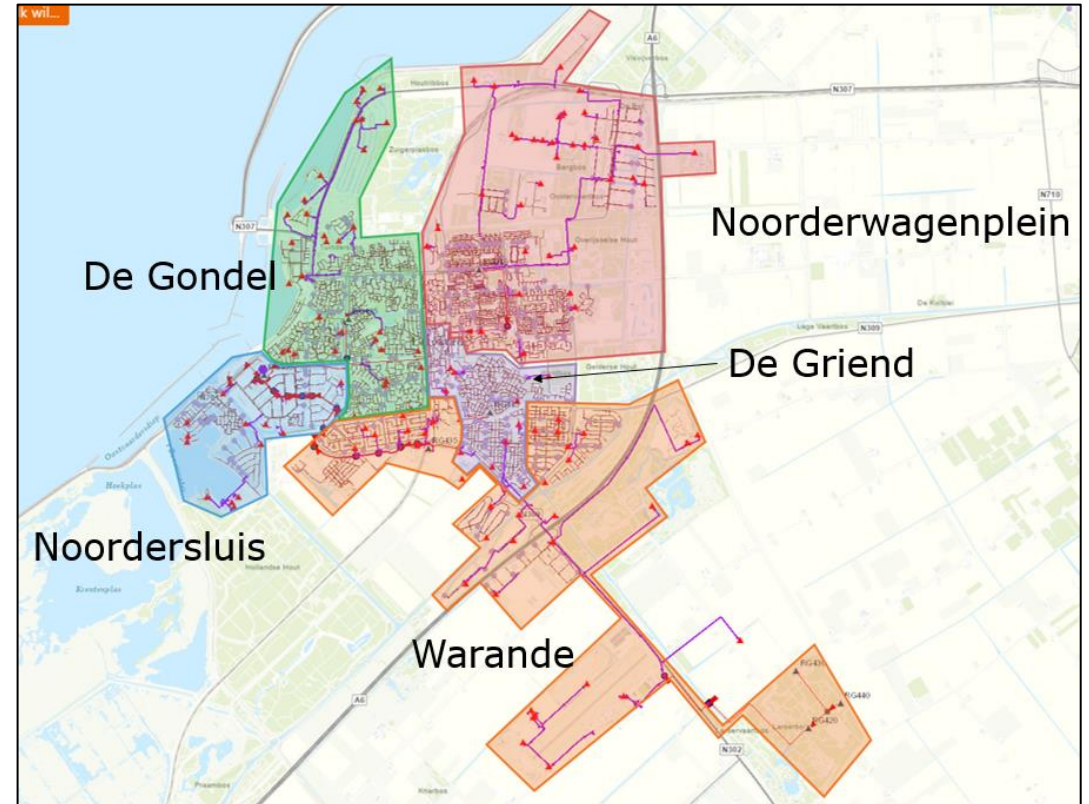
In twee meetronden op strategische plekken PFAS meten in rioolsysteem
(steeds verder inzoomen op haarvaten)

Koppelen aan inventarisatie van bedrijfsactiviteiten

Reduceren aantal potentiële bronnen

2 gebieden:

- Warande
- Noorderwagenplein

Activiteiten Warande

- Luchthaven & vliegtuigonderhoud
- Brandblus oefenterrein
- Drie industrieterreinen
- Wasstraat
- Afvalwaterstroom vanaf vuilstort
- Verdenking van aanwezigheid brijnwaterlozing

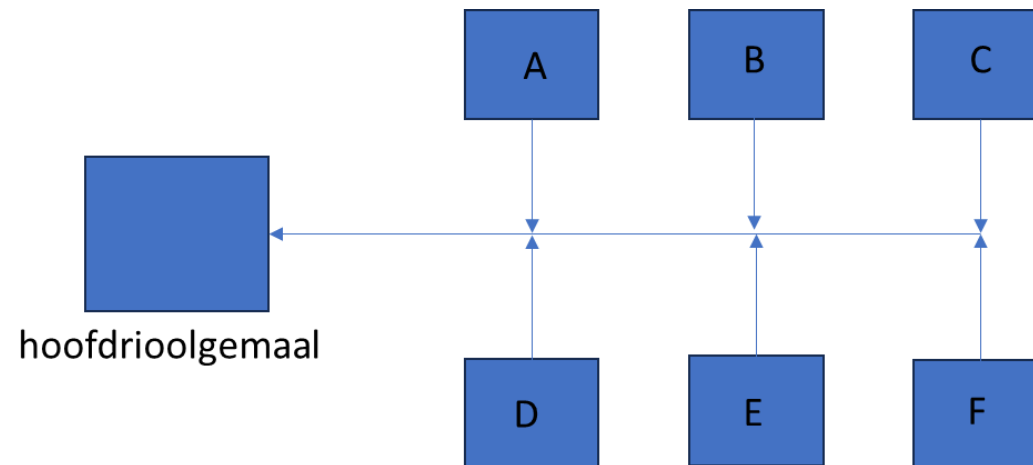
Activiteiten Noorderwageningenplein

- Industrieterrein Oostervaart
  - Schrootverwerking (o.a. PFAS-houdende brandblussers)
  - Drukkerijen
  - Matrassenrecycling
  - PVC recycling
  - Autohandel en autosloperijen
  - Rubberproductie
- Bedrijventerrein Gildenhof
- Industrieterrein Flevokust

Casestudie (2)

Strategieën:

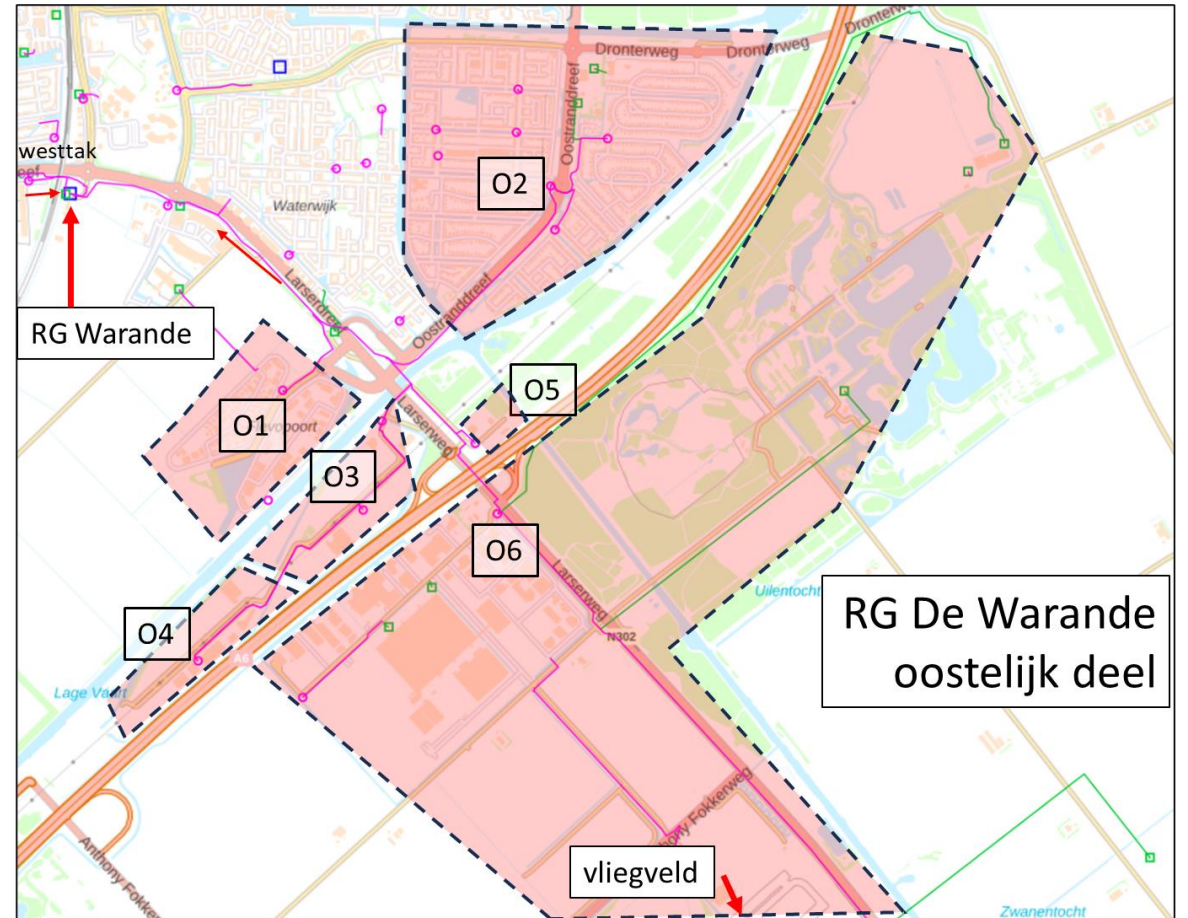
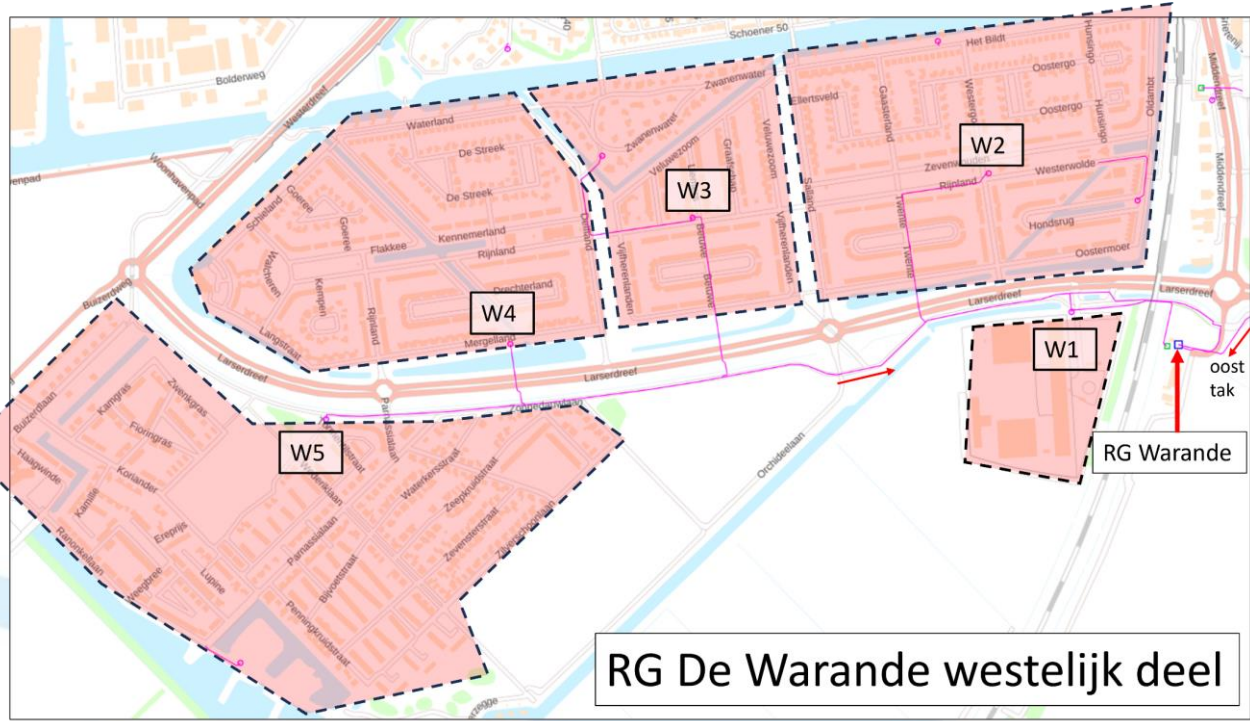
1. Systematisch: bij elke splitsing alle aanvoeren bemonsteren
2. Strategisch: alleen verdachte aanvoeren bemonsteren (<< locs)

Onderzoeksvraag: als vracht gemaal $\approx$ vracht F $\Rightarrow$ A t/m E geen bron PFAS?

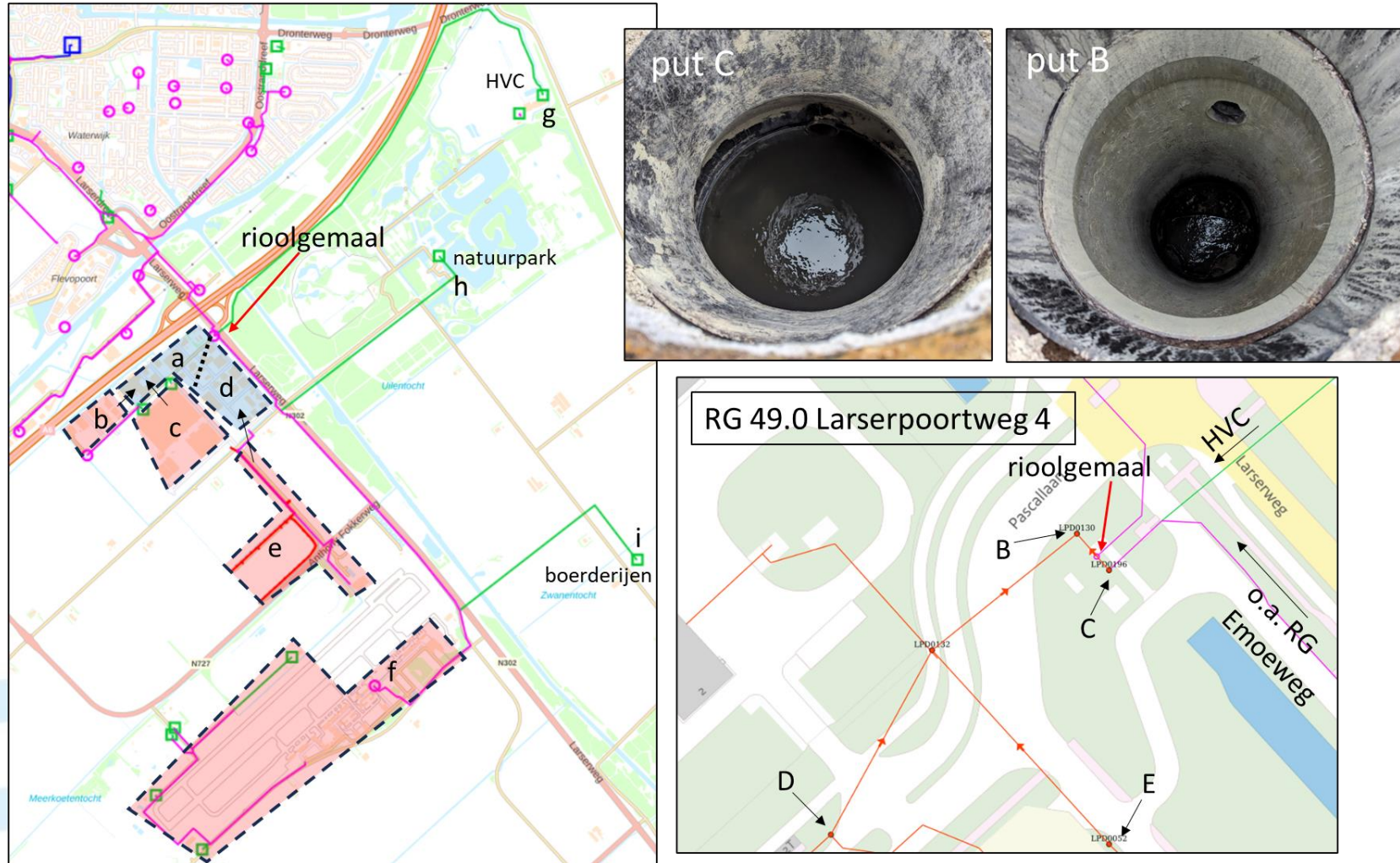
Casestudie: voorbeeld Warande geografisch

- 11 aanvoerende gemalen
- O6 = verdacht (o.a. vliegveld)

Casestudie: De Warande

Direct ook inzoomen op verdacht gebied

Meer informatie:

Anja Derksen (AD eco advies) +31 6 44751979; anja.derksen@adecoadvies.nl

Remy Schilperoort (Partners4UrbanWater)

Verslag en presentaties:

www.stowa.nl/agenda/bijeenkomst-inzicht-het-onzichtbare-het-riool-kennis-en-netwerkbijeenkomst-indirecte-lozingen-voor

27 juni 2024